

ת.ד 102 בני ברק
פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

זכר מואמינים

גליון שבו עי מביט 'בני אמונים'

פרשת שופטים תשפ"ג שנה ט | גליון מס' 497

בני אמונים

בני תפלה בפרשה

פרתחו שעדים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

לא הביטו מברך

מעט לעת פוגש אני ביהודים יקרים שבמקום תפלתם הקבוע יש להם קביעות לומר ברכות השחר בחברותא, ואולם בפאטר הם נקלעים לבית פנסת אחר, רגשות הבושה גוברים עליהם והם מתקשים לפנות לאדם בלתי מפר כדי לבקש ממנו לברך לפניו ובכך להמשיך את קביעותם.

ואני עומד ותמה: הן אמת כי מדרוך הטבע בקשת טובה אישית מאדם בלתי מפר פרוכה באי נעימות, אולם כיצד נוגע הדבר לכאן? וכי מדרוך כאן ב'בקשת טובה'? הלא פאטר אנו מברכים לפני אחרים, אנו אלו שמעניקים להם טובה! אנו מזכים אותם באוצר עצום! אוצר של אמונים! היעלה על הדעת שנתביש להעניק מתנה יקרתית לזולתנו?!

יתרה מזאת, הנסיון מוכיח כי לא פעם אותו אדם שאתה כל כך מתביש ממנו, משתוקק בעצמו לבקשה לענות אמן אחר ברכותיו, ואף הוא נמנע מן מחמת הבושה... וכבר ספר לי פעם אחד ממפרי שבנסיעה לרגל עסקיו נקלע פעם לבית פנסת זר. הוא רצה לבקש מאחד המתפללים שיענה אמן לברכותיו, ואולם חשש שמא הלא לא יבין את מבקשו. עודו מתלבט, והנה פונה אליו האיש ומבקש לומר לפניו את ברכותיו ולזכותו בענית אמן, ויהי לפלא...

ואם בבושה עסקינו, מה תגדל הבושה פאטר בעמדתו לפני בית דין של מעלה נשאל מדוע לא הקפדנו על מצות עניית אמן, שמצד אחד כל כך קלה ופשוטה לבצוע, ומצד שני היא גדולה וחשובה מאין כמוה, וכפי שאמרו חכמים (דב"ר ז א): "אין גדול לפני הקדוש ברוך הוא יותר מאמן שישראל עונים". בספרו 'רחמי האב' (אות נו) כותב רבי יעקב קטינא מחוסר כי לבושה זו רמז דוד המלך בפסוק (תהלים פג יז): "מלא פניהם קלון" - שסופי תבותיו אמן.

כדוד המלך שהכריז (תהלים לד ד): "גדלו לה' אתי וגרוממה שמו יחדו", נתמיד אף אנו לפנות לעומד לפנינו ולהציע לו לברך ברכות השחר בצותא חדא, וכך נזכה להודות לבוראנו עם שחר בברכות משלמות.

בקריאת 'גורוממה שמו יחדו',

שבת שלום,

ר' אריה לייב

מעשיהם הטובים. לאחר שמצינים אנו את השמירה שהצדיקים זוכים לה, מבקשים אנו שישמר הקדוש ברוך הוא אף את הבינוניים המכונים "שארי ישראל". ולבסוף מוסיפים ומבקשים: "ואל יאבד" אף "ישראל האומרים שמע ישראל" - אלו שאין בידם אלא זכות אמירת "שמע ישראל", שהרי אמרו חכמים שדי בזכות זו כדי להגן על ישראל לבל ימסרו ביד שונאיהם (שפתי חכמים, ברכות כח ב).

בספרו 'פרס הצבי' מעתיק רבי צבי הירש פירוש מכתב ששלח חיל נכרי מן החזית שבה לחם בצבא ההונגרי בעצומם של ימי מלחמת העולם הראשונה. המכתב שהפנה לאשת החיל התפרסם בעתון אנגלי ב"ט בתמוז תרע"ו, והרב פרבר מציג שהעתיקו "אות פאות":

"אנא בטובך, בקשי משכננו חיים היהודי שישביר לך את משמעות המלים 'שמע ישראל'; כי בכל עת שפדורי מלחמה עפים מעל ראשינו ואנשי הצבא נופלים כשבלים אחר הקוצר, אזי יתחילו אנשי הצבא היהודים לזעק 'שמע ישראל' ונצולים ממות לחיים. על כן מיד כשישביר לך הודיעי לי זאת, כדי שכשצבאנו חלילה בסכנת מות אנצל בזכות מלים אלו ממות לחיים".

עקר ענינו של הפסוק הראשון בקריאת שמע מתבטא לכאורה במה שאנו מיחדים וממליכים עלינו את ה' בהכרזת "ה' אלקינו ה' אחד". מדוע אם כן מזכירה התורה דוקא את תבות "שמע ישראל" בזכות שתגן על ישראל מאויביהם?

באר רבי שלמה זלמן אויערבך:

במלים "שמע ישראל" טמונה הצהרה, שאמונתנו בך ש"ה' אלקינו ה' אחד" אין מקורה בדרשה וחקירה, אלא היא נובעת מכך שאנו שומעים ומציתים בתמימות ובהכנעה לצווי התורה שאנו עלינו להאמין. רצתה התורה ללמדנו שזכות האמונה התמימה בך ש"ה' אחד" היא המגנה על היוצאים למלחמה, לכך הזכרו התבות "שמע ישראל" המסמלות כאמור אמונה זו (הליכות שלמה - תפלה עמ' שסז).

נצחון האויב בקריאת שמע

"ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ידך לבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם" (ג כ)

מכך שפסוק זה פותח בלשון "שמע ישראל" דרשו חכמים (סוטה מב א, הובא ברש"י): "אמר להן הקדוש ברוך לישראל: אפלו לא קימתם אלא קריאת שמע [הפותחת במלים "שמע ישראל"] שחרית וערבית, אי אתם נמסרים בידם. ה'בן איש חי' (בן יהודע' שם) מוסיף ומבאר שקריאת שמע היא כעין חרב שבאמצעותה מכריע האדם את אויביו, וכפי שאמרו חכמים (ברכות ה א): "כל הקורא קריאת שמע על מטותו, כאלו אוהז חרב של שתי פיות בידו".

את סגלתה המיוחדת של מצות קריאת שמע להכרעת האויבים באר רבי פינחס סאסיש מסטניסלב: כתב ה'בינה לעתים' (עת צרה דרוש ג) שתשובה מיראה אין כוחה אלא להגן על השב לבל יבואו עליו יסורים, אף היא אינה מועילה לו לנצח את אויביו. לך פנו חכמים באמרם (אבות ד יא): "תשובה ומעשים טובים פתריס בפני הפגענות"; תשובה מיראה אינה אלא פתריס ומגן המיעד להגן על נושאו מפגיעה, אף אינו מועיל לפגע באויב. מדבריו עולה שתשובה מאהבה משולה לחרב שבכחה נתן להכריע את האויבים. ולפי שקריאת שמע מבטאת את אהבת ה' [ראה 'משנה ברוחה' (כה יד) שבעת אמירת 'ואהבת...'] יכניס אהבת ה' בלבבו, לך המקפיד לקרוא זוכה לנצח את אויביו (פרדס המלך).

[רבי פינחס סאסיש שחי לפני כמאתים שנה בעיר סטניסלב, היה צדיק נסתר, ומספר עליו שהיה יושב בבית המרוח בעירו, והיה מזכיר לכל יהודי לברך ברכה ראשונה וברכה אחרונה ועונה אמן אחר ברכותיהם (ראש דבר' בראש ספר 'פרדס המלך').]

על פי דברי חכמים שדי בזכות קריאת שמע שחרית כדי להגן על ישראל, באר רבי אברהם אבא הערצל, מרבני פרשבורג, את בקשתנו בסיום סדר ה'תחנון': "שומר ישראל שמר שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל".

המלים "שומר ישראל" מכוננות כלפי הצדיקים, האזכים לשמירה מיוחדת בעבור

בכיו של הרידב"ז

הון רב, נבצר ממנו לבנות תנור לבנו. בחורף האירופי הקר והארץ תנור לבנים לחמום הבית לא היה מותרות. הוא היה מוצר בסיסי שלא נתן היה לדלג עליו. העשיר חפש כל דרך כדי להשיג לבנים לבנות תנור, אולם כל מאמציו עלו בתיאור, לא היה נתון להשיג לבנים בכל האזור.

בצר לו פנה אותו עשיר לאבי והציע לו תשלום גבוה של ששה רובלים אם רק ישיג לבנים ויבנה עבור בנו תנור. אבי חשב, ולבסוף עלה במחו רעיון נועז ומפתיע; בעצה אחת עם אמי, עוד באותו יום פרק התנור בביתנו, כשאבי משתמש בלבני לבנות התנור המבוקש. כך, לאחר יומים של עבודה מפרכת שב אבי הביתה כשפניו זורחות ובידיו ששה רובלים, טבין ותקלין.

עוד באותו ערב נשלחתי עם ששת הרובלים לביתו של המלמד; אמר למלמד שיש לו כאן שכר למועד עבור שלשת החודשים הקודמים ועבור שלשת החודשים הבאים - אמר לי אבי בקול בוטח, כשהוא מגיש לי את האוצר הקר. על פניו לא היה נראה שום אות צער שאמור היה אולי ללוותו כתוצאה מההקרבה הגדולה.

ככל שחלף הזמן כך התחזק החורף והתגבר הקור. בהעדר תנור בביתנו, כלנו - אבי ואמי ואחי ואחיותי - קפאנו מקור. התעטפנו בכל מה שאפשר היה להתעטף בו, אולם בלילות הקפואים לא היה די בכך כדי להקל ולו במעט מהקור הנורא.

למרות כל זאת כלנו קבלנו את הסבל באהבה. ביתנו היה ספוג באהבת תורה, וכל המשפחה שמחה לקחת חלק בגדול האח לתורה.

"כעת אסביר לך למה בכיתי", סיים הרידב"ז ואמר ליהודי הצפתי שהקשיב בפה פעור לספורו; "היום לפני הצהרים, בטרם יצאתי מהבית לתפלה, הבטתי החוצה, הקור היה גדול, וכיון שכף עלתה מחשבה במחיי שאולי הפעם, בשל גילי המתקדם, לא אצא החוצה. אותה הפעם על תפלה בבית הכנסת, ואקצב מנין בביתי. ואולם תכף ומיד דחיתי מחשבה זו, החלטתי שלכבוד אבי אעשה מאמץ מיוחד ואלך להתפלל בבית הכנסת.

כיון שהגעתי מקדם ונותר לי זמן לחשב, נזכרתי לפתע באותו חורף בלתי נשכח. נזכרתי בקור הכבד שממנו סבלו כל בני משפחתי, שמחים בחלק שזכו לטל בתורת. וכאשר השואתי זאת למחשבה שעלתה בלבי להשאיר בבית מחמת הקור ששרר בחוץ, לא יכלתי שלא להזיל דמעות."

שאל אבי ונגדך ח"א עמ' ג

לי כבוד הרב, אך הלא עברו כמעט חמשים שנים מפטירת אבי, ומדוע פרץ בבכי כה מר?

הרידב"ז הפתע מהשאלה, אך לא נמנע מלהשיב:

"אספר לך במה נזכרתי כדי שתבין מה גרם לי לבכות", פתח הרב את ספורו. "נולדתי בעיר קוברין לאבי רבי זאב ולאמי מרת הענדל. פילד בלטתי במיוחד בכשרונותי ובהתמדותי, והורי, שחשו בגדל האחריות המוטלת על כתפיהם, גמרו בלבם לעשות כל מאמץ כדי שאזכה לגדל בתורה.

בעירנו היה מלמד תלמיד חכם מפלג, מכשר ובעל מתק שפתים נדיר, ואבי בקש לשלחני אליו כדי שהלה יפתח לפני שיערי תורה. אלא שמלמד זה, שהיה מבקש מאד, דרש בשכרו רובל שלם לחדש. סכום זה היה גדול מכפי יכלתו של אבי, אך לא מנע בעדו מלהסכים לקחתו על עצמו.

במקצועו היה אבי בונה תנורים - מקצוע שההכנסה החדשית ממנו הייתה דלה ביותר והספיקה בקשי רב לכלכלת המשפחה. עם כל זאת החליט אבי להתאמץ ולנסות לקחת על עצמו עוד עבודות, ובלבד שאזכה לגדל בתורה.

התחלתי ללמד אצל המלמד בתחלת זמן אלול, והבחירה התבררה כמצלחת ביותר. המלמד עשה את מלאכתו גאמנה, ואנכי שקדתי על למודי באהבה, והתקדמתי מאד בידיעה ובהבנה.

היה זה בראשיתו של החורף. חלפו כבר שלושה חודשים מאז שהתחלתי ללמד אצל המלמד, והמלמד עדין לא קבל את שכרו. אף שאבי השתדל ביותר, משום מה דווקא באותה תקופה איש לא פנה אליי בבקשה לבנות או לשפץ תנור, כך שלא היה לו ממה לשלם למלמד את חובו.

המלמד המתין בסבלנות לקבלת הכסף, אולם יותר לא יכול היה להבליג. גם הוא היה בעל משפחה שנצרך לכסף לפרנסת ביתו ועולליו. הוא שלח אותי עם פתק ובו רשם באופן ברור כי אם לא יקבל מיד את מלוא התשלום שחייבים לו, לא יוכל להמשיך ללמד אותי. ילדים רבים עמדו בתור כדי לזכות ללמוד עמו, ובלית ברירה הוא יאלץ לבחור באחד מהם על פני.

כאשר הגשתי בתמימות את הפתק להורי, הם פרוצו בבכי - לא על הכסף שאין בבית, אלא על שלא אוכל להמשיך ללמד.

בסיעתא דשמיא הגיע לאזני אבי מידע כי אחד מעשירי העירה עומד להשיא את בנו והוא רוצה לבנות תנור בבית שהכין לבנו. אלא שכאן התעוררה בעיה: בית החרשת האזורי ללבנים הפסיק לפעול, לבנים הפכו למצרך נדיר באזורנו, וכך, אף שהיה בעל

שעת צהרים בבית הכנסת העתיק בעיר צפת. את פני הנכנסים קדמה דמותו הישישה של רבי יעקב דוד וילובסקי, גאון התורה וההלכה שזה מכבר התישב בעירם, אחר שנים רבות שבהן כהן כרב בכמה קהלות חשובות באירופה ובארצות הברית. רבי יעקב דוד כנה 'הרידב"ז' על שם חברו הגדול, פרוש הרידב"ז [=רנת יעקב דוד בן

בחרף האירופי הקר והארץ תנור לבנים לחמום הבית לא היה מותרות. הוא היה מוצר בסיסי שלא נתן היה לדלג עליו. העשיר חפש כל דרך כדי להשיג לבנים לבנות תנור, אולם כל מאמציו עלו בתיאור, לא היה נתון להשיג לבנים בכל האזור.

תמונת הרידב"ז צ"ל

זאב] על התלמוד הירושלמי. כיון שבאותו יום חל האירצו לאבי, הקדים הרידב"ז לבוא לבית הכנסת לתפלת מנחה, ועד שיתאסף מנין נשען על הסטנדר, שקע בהרהורים ולפתע התייפח בבכי חרישי. הבכי, שנשמע בחלל בית המדרש, עורר את סקרנותו של אחד מהמתפללים, ועם סיום התפלה הוא פנה אל הרב ושאלו: "ימחל

הפונה בעניית אמן

אחר תפלת הקדיש

בתפלת הקדיש אנו מבקשים שיקרב הקדוש ברוך הוא את עת קיום ההבטחה שהבטיח בפי נביאיו, שיתגדל ויתקדש שמו ותתגלה מלכותו לעתיד לבוא. לפיכך יש לענות אמן אחר הקדיש במשמעות של 'יהי רצון'. ואולם יש הסוברים שאחר "יתגדל ויתקדש שמה רבא", "ברוך הוא" ו"דאמירן בעלמא" יש לענות אמן במשמעות 'אמת', לפי שחלקים אלו הם דברי שבח ואין בהם בקשה.

מקורות ובאורים:

כפתיב (יחזקאל לח כג): "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'" (ראה טור או"ח נו). אלא שתמה הפרי מגדים' (שם) שלפי זה, תהא פונת אמן זו זהה לכונת אמן שעונים אחר "בעגלא [במהרה] ובזמן קריב", ומדוע תקנו לענות שתי אמנים זו אחר זו בכונה זהה? ואולם לדעת ה'בן איש חי' ש"יתגדל ויתקדש שמה רבא" אינה בקשה כי אם שבח, ויש לענות אמן אחריה בכונת 'אמת', ואלו אחר "בזמן קריב" שהיא בקשה יש לענות אמן במשמעות "יהי רצון", מסתלקת תמיהת הפרי מגדים, שהרי לכל אמן יש כונה שונה.

יש מי שכתב שבעניית אמן אחר "עושה שלום" יש לכוון את שתי הכפונות: 'אמת' ו'יהי רצון'. זאת משום שיש בו גם שבח - "עושה שלום במרומו", וגם בקשה - "הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל" ('עלת תמיד' פרק כג בהגהה).

המשנה ברוה' (קכד כה) הביא את דברי הפרי מגדים' (שם א"א י) שעניית אמן אחר כל חלקי הקדיש היא במשמעות 'יהי רצון', ככל עניית אמן אחר תפלה ובקשה. וכך משמע אף מדברי הש"ה (מסכת תמיד אות ס) וה'מגן אברהם' (שם י). ואולם ה'בן איש חי' (עוד יוסף חי' פרשת ויחי סעיף טז) סובר שיש שלוש חלקים בקדיש שאין בהם בקשה, ולכך יש לענות אחריהם אמן במשמעות 'אמת'.

והנה הפרי מגדים' (שם ובסי' נא משב"ז ג) כתב שבעניית אמן אחר "יתגדל ויתקדש שמה רבא" יש לכוון: 'יהי רצון שיתגדל ויתקדש שם ה' במהרה, וכפי שמבקשים בהמשך הקדיש: "ובזמן קריב". שכן אם יכוון רק: 'יהי רצון שיתגדל ויתקדש שם ה', יראה ככופר חלילה, שכן משתמע מכך כאלו הוא מפקפק בהבטחת ה' בפי נביאיו שיתגדל שמו לעתיד לבוא,

כפונת עניית אמן על קדיש

החלק בקדיש	לדעת ה'משנה ברוה' (קכ כה)	לדעת ה'בן איש חי'
"יתגדל ויתקדש שמה רבא"	יהי רצון [וראה פמ"ג משב"ז נא ג, שיש לכוון בעניית אמן זו: יהי רצון שיתקיימו הדברים במהרה].	אמת
"ויצמח פרוגה ויקרב משיחה" (לדעת האר"י הק', פע"ח שער הקדישים פרק ו)	יהי רצון	
"בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן"	יהי רצון	
"לעלם ולעלמי עלמאי יתברך" (ראה שו"ע או"ח נו ב)	יהי רצון	אמת
"שמה דקודשא בריך הוא" (ראה משנ"ב נו יד)	יהי רצון	אמת
"דאמירן בעלמא ואמרו אמן"	יהי רצון	אמת
"תתקבל צלותהון"	יהי רצון	
"יהא שלמא רבא"	יהי רצון	
"עושה שלום במרומו"	יהי רצון	

רבי זלמן בריזל

רבי זלמן בריזל ג' באולול תשנ"ט

רבי שלמה זלמן בריזל נולד בשנת תרס"ז בירושלים לאביו רבי דוד אריה. בצעירותו למד בת"ת ובישיבת 'עץ חיים', שם עלה והתעלה ביגיעת התורה וביראת ה' טהורה. לאחר נשואיו התגורר בעיר העתיקה, שם התנדב לבית המדרש של חסידי קרלין שפעל בירושלים שבין החומות. התפללות הנלהבות שבו את לבו, ומני אז נקשרה נפשו בצדיקי בית קרלין. כל ימיו הגה רבי זלמן בתורה ועבד את בוראו בסלודין. יומו על כל עשרים וארבע שעותיו קדש היה לה; נודע בהקפדתו העצומה על מצות עניית אמן. ביום ג' באולול תשנ"ט תמו ונשלמו תשעים ושלוש שנים של עבודת ה', רבי זלמן השיב נשמתו לבוראו והובא לקבורה בהר המנוחות שבירושלים.

גביר אדיר

יקרתה של עניית אמן אצל רבי זלמן בריזל הייתה ללא גבול ומדה. בכל שעות היום, החל משעות הבקר המקדמות, היה עסוק באסוף אמנים. רגיל היה לומר "הנני גביר אדיר". את סוד עשרו האגדי היה מוכן לומר באזני כל מי שרק מוכן היה לשמע: "משתדל אני לענות אמן במשך היום בכל יכלתי וזוכה אני לצבר אמנים ללא גבול. וכי יש לכם שמץ של משג על שויה של אמן אחת?" (ר' זלמן עמ' 281).

כאשר היו מכבדים אותו לשאת דברים, לא היה אומר דברי חדוד, אלא מיד היה נגיש לענין שבער בעצמותיו: דברי חכמינו זכרונם לברכה על שגב מעלתה של עניית אמן (שם עמוד 283).

אלפי אמנים מדי בקר

כדי לקבל משג מוחשי ביקרתה של עניית אמן אצל רבי זלמן בריזל די היה להתבונן בתפלתו בבקרו של כל יום רגיל. הוא היה יושב במקומו הקבוע עטור בטלית ותפלין, כשאזניו כרויות לרוחה אל אלפי האמנים שהביאו אליו המתפללים.

נערים וגם זקנים ידעו כי את האמנים חיבים להביא אל ר' זלמן 'הסוחר', אשר ישיש וישמח לקראתם. שכן מי כמוהו מבין בטיבה של סחורה זו ויודע להוקירה ולהחשיבה כרום גדל ערכה ושגב מעלתה. מספרים הילדים מאותם הימים, אשר כיום הם כבר אבות לבנים וסבים לנכדים:

באחד הימים, אחר התפלה, קרא רבי זלמן לכל צעירי הצאן ובקשם להתאסף סביבו, כי דבר חשוב לו אליהם. עם התאספותם הוציא רבי זלמן מהארון את הספר הקדוש 'בית אהרן' והקריא באזניהם קטע מתוך 'סדר היום' של מרן אדמו"ר הזקן משרלין ז"ע:

"שכל אחד ישמע מחברו כל ברכה שצריך הוא לאמרה כדי שיענה אמן, כי איתא בכתבי האר"י ז"ל שהיה שומע ברכות השחר אפלו ממאה אנשים, אף על פי שהיה יכול ברגע אחד ליחד כל העולמות, אפלו

שבת אורחים רבים. לארף כל הסעודה היו שפתותיו נוטפות מור משפע דברי תורה וחסידות שהיה משמיע לאזני אורחיו, כאשר על כלנה היה מאלפם בינה בחשיבות מצות עניית אמן. נוהג היה להקריא באזני אורחיו מאמרים יקרים מתוך הספרים הקדושים על אודות שגב גדלתה של עניית אמן.

בהיותו נאה דורש ונאה מקים, היה מקפיד שכל סועד וסועד יקדש בעצמו על הינו, כדי שיוזכה לענות אמן על כל הברכות הרבות. אפלו אם צבור האורחים היה גדול, לא היה מותר ר' זלמן על תשוקתו הרבה לעניית אמן והיה מוכן להמתין זמן רב כדי לחטף עוד ועוד אמנים, כשהוא מסביר לתמהים: "על מאה אלף דולר אי אפשר לותר בקלות..."

כאשר הגישו את הלפתן היה רבי זלמן מבקש בנעם מהאורחים שיאמרו את הברכה בקול, כדי שיוכל לענות אמן.

כאשר ראה פעם את אחד הסועדים כשהוא מברך במהירות ובשקט, נסער רבי זלמן והרעים עליו בקול לאמר - "למה גנבת אותי?!" הלה נבהל פהגן ולא ידע באיזו גנבה חושדהו רבי זלמן, עד שהסביר לו בכאב: "הלא ברכת את ברכתך בלחש, גנבת ממני אמן!" (שם עמוד 283. וראה באור הלכה' קלט ו) שהביא בשם 'ספר חסידים' (סי רנד) 'שהאומר ברכות בלחש הוי גוזל את המצוות'.

שויה לחיות עבור זה

כאשר הלך רבי זלמן לבקר את אחותו שהיתה שרויה במצב סעודי קשה וסבלה יסורים, שאלה אותו: "עד מתי אצטרף להתיסר?" השיב לה רבי זלמן: "האינך יודעת איזו מתנה גדולה היא כל רגע של חיים? התבונני נא, הלא ברגע אחד יכולה את להספיק עוד ברכה, עוד אמן, עוד מצוה. שויה לחיות רק עבור זה! זה משתלם!" (שם עמ' 464).

הכי לא השגיח על העת, ולא היה מתעצל לשמע אפלו מאה פעמים הנותן לשכוי בינה וכל הברכות".

רבי זלמן הטעים את הדברים באזני הילדים: "קינדערלך! הערט וואס דא שטייט! [ילדים, הסכיתו ושמעו למה שכתוב כאן], האר"י הקדוש, עם כל גדלותו העצומה, היה מקדיש מזמנו בכל יום לשמע ברכות השחר אפלו ממאה אנשים! מבקש אני מכם, ילדים יקרים, שמכאן ולהבא תבואו אלי מדי יום לומר אצלי ברכות השחר. הלא תדעו כי כל ברכה שוה אצלי מאה אלף דולר!"

מאז נעשה הדבר לקבע. מדי יום היינו באים אליו לברך אצלו את הברכות, כשהוא עונה עליהן אמן בחביבות מיחדת (ר' זלמן עמ' 281).

האוצר הגדול

למרות אלפי האמנים שזכה רבי זלמן לענות בכל בקר, נפשו לא ידעה שבועה, והוא בקש בכל מאודו לשמע עוד ברכות ולזכות בעוד ועוד אמנים. כך לפני אמירת 'ברוך שאמר' היה רבי זלמן הישיש מתאמץ ללכת אל הבימה במרכז בית המדרש. נתמך בידי הילדים האוחזים בו מזה ומזה, אך רוחו נושאת אותו אל הבימה, שם עומדים תכף לחלק אוצר גדול...

לפי מנהג קרלין, יש מנהג האומר בקביעות את ברכות השחר לפני הצבור קדם 'ברוך שאמר'. רבי זלמן, שירא מלאבד מתנה טובה זו, אינו לוקח שום סכנו להפסיד ט"ו אמנים... על פן הוא הולך ונעמד על יד המברך העומד אצל הבימה, מטה אגזנו ברכו רב לברכות, ועונה אמן בכונה ובשמחה.

באותה שעה היו פניו דומות לפניו של אדם שזה ימים מספר לא בא אכל לפיו, והוא משביע בהשתוקקות את נפשו הרעבה... (שם עמוד 177).

גנבת אותי

על שלחנו של ר' זלמן היו מסבים בכל